

Ingen hadde noen gang trodd at Alf Hansen kunne bli rusfri. Før han møtte dommeren som skulle gi ham dom nr. 22.

Dommeren gjorde noe hun aldri har gjort før. Det reddet livet til Alf.

DETTE ER SAKEN

ALF HANSEN har ruset seg jevnlig fra han var 14 år. Han hadde 21 fengselsdommer da han ble tiltalt og måtte møte i retten igjen i 2016.

I stedet for fengselsstraff fikk dommeren ham helt overraskende inn i ND-programmet: Narkotikaprogram med domstolsskontroll.

FRA JUNI og utover høsten har Aftenposten fulgt Alf Hansen jevnlig i hans nye liv som rusfri «vanlig fyr». Han gleder seg nå til å feire sin første jul på egne, nyktre ben.

TEKST: HILDE LUNDGAARD
hilde.lundgaard@aftenposten.no

FOTO: OLAV OLSEN
olav.olsen@aftenposten.no

15. mars 2016 sitter tingrettsdommer Merete Svartveit bak dommerbordet i Oslo tingrett. Hun er halvveis i en dag fylt med en serie tilståelsesdommer. Ren planekjøring uten juridiske spissfindigheter.

På tiltalebenken ser hun en sliten, mager mann. 34-åringen er uflidd, har dårlige tenner, er tydelig preget av et langt liv med rus og skal dømmes for et oppsamlingsheat av innbrudd og biltyverier. Den erfarne dommeren har sett utallige skjebner. Ett eller annet med denne mannen berører henne.

Han har ikke mye å gå på tenker hun.

Så gjør hun noe hun aldri har gjort før: Avbryter rettsmøtet, ber om en pause og forlater rommet.

Vekket av væpnet politi

En måned tidligere bråvåkner Alf Hansen, mannen på tiltalebenken, av at fire politimenn med skjold og pistoler står i rommet hans på Lassonløkka hospits i Oslo. Gjengangeren med 21 dommer og 13 fengselsopphold var mistenkt for enda en forbrytelse og blir tauet inn til varetekt. Han er nesten lettet. Fengsel betyr en mulighet til å spise seg opp, bli nykter og samle tankene litt.

Livet hans så langt har vært en lang, klassisk spiral av sosiale problemer og rus: Første hasjblås seks år gammel. Plassert i spesialklasse etter tre måneder på skolen. Skiftet skole 19 ganger de neste ni årene. Ruset seg jevnlig fra han var 13, året da faren tok livet sitt. Søsteren døde av overdose året etter. Selv livnærte han seg stort sett av dopsalg og småkriminalitet mens han gled fra ecstasy via amfetamin til heroin og flyttet mellom hospits og sosialboliger.

Han visste at det fantes steder der man kunne få hjelp, som Tyrili. Men han hadde aldri møtt noen som trodde at han kunne få det til. Enda viktigere: Han trodde det ikke selv heller, og rotet det raskt til de få gangene han prøvde.

Tingrettsdommer Merete Svartveit møtte Alf Hansen første gang i 2016 for å dømme ham til fengselsstraff. 20 juni i år kunne hun konstatere at mye har skjedd siden da.

En tilfeldig mulighet

En vårlig, solfylt onsdag stiller han altså i Tingretten for å få ryddet opp i «gamle synder». Men så, til hans forbauselse forlater altså dommeren etter kort tid plutselig rommet.

Da Svartveit kom tilbake, spurte hun om Hansen hadde hørt om Narkotikaprogram med domstolsskontroll (ND). Begrepet var totalt ukjent for ham. Men hun forklarte at det handlet om at man som kriminell rusmisbruker kan forplikte seg til å arbeide for å bli rusfri blant annet gjennom skole, arbeid eller behandling, i stedet for å sone i fengsel. Og at den som hele veien skulle kontrollere at programmet ble fulgt, var nettopp dommer Svartveit.

Han kjente en nesten ukjent følelse: Iver.

– Dommeren var veldig spesiell. Hun stilte spørsmål. Jeg så at hun brydde seg, minnes han.

Der og da skjønnte han at det var en mulighet. En mulighet han aldri hadde vært i nærheten av.

Onsdag 20. juni 2018, Oslo tingrett En vanlig fyr på bussen

Oslo er på vei inn i feriemodus. I sal 629 sitter Alf Hansen klar på vitneplass i blå college-genser.

En sidedør slår opp og Merete Svartveit kommer inn, setter seg bak dommerbordet og smeller klubben i bordet.

– Vi tar det litt uformelt, smiler hun og ber Hansen fortelle hvordan det går.

Svært kort fortalt er det meste annerledes enn da de to møttes her for over to år siden. Han har til og med fått fikset tennene.

I motsetning til i sitt tidligere liv er han ikke her for å bli dømt. Dommeren skal forvise seg om at han holder seg rusfri og følger opplegget i ND-programmet. Gjør han ikke det, må han sone dommen på 120 dager han egentlig skulle hatt.

Synlig stolt forteller Hansen, stadig litt blek, men slett ikke mager, at han flyttet inn i en toromsleilighet på Haugenstua for tre uker siden.

Smilet blir enda bredere når han snakker om jobben han har hatt i to uker. Foreløpig to halve dager i uken.

Det er ikke vanlig at en dommer og en domfelt klemmer i retten. Men Merete Svartveit innrømmer at Alf Hansen har truffet hjertet hennes på en spesiell måte. Etter dette rettsmøtet i sommer, har ikke de to møtt hverandre.

Alf Hansen hadde ikke jobbet på 15 år da han startet hos Nyttig Arbeid i sommer. Til å begynne med jobbet han to halve dager i uken og har trappet opp utover høsten. Alle ansatte spiser lunsj sammen hver dag. Her med Ellen Grennes og Pernille Gormsen.

– Jeg drar hjemmefra klokken 7. På bussen ser jeg på andre på vei til jobb, og tenker jeg er en vanlig fyr på vei til jobben. Som alle andre ...

Han ser mot taket.

Når han tok bussen før, pleide han å lene seg mot vinduet og skjule ansiktet med hånden. Han skammet seg over å være en som har mislykkes så grundig i livet.

– Hva med rus, spør dommeren.

– Null rus. Urinprøver to ganger i uken, konstaterer han kjapt. Han har vært nykter siden politiet tok ham på hospiset for drøye to år siden.

Ligger unna sentrum

Etter at Alf Hansen ble tatt opp i ND-programmet, måtte han først sone en gammel dom på et halvt år. Så flyttet han til Syningom, et rusfritt omsorgssenter i Odalen. Med trygg avstand til storbyen vennet han seg langsomt til et rusfritt liv med normal døgnrytme og streit livsstil.

Nå er han tilbake i Oslo, byen han knapt har opplevd uten å være ruset, og skal starte et nytt liv som «vanlig fyr». En drøy måned senere, i august, er han også ute av ND-programmet og skal ikke lenger stå til ansvar for dommeren. Hun vil vite om han har truffet noen kjente i byen.

– Jeg holder meg bevisst unna sentrum og Brugata. Jeg vil ikke utsette meg for større risiko enn jeg må.

Dommeren nikker og spør om kontakten med moren.

– Veldig bra. Vi er hos hverandre hver helg, sier han, og svarer slik på hva han tenker seg fremover:

– Jobb, bolig og å holde meg nykter. Og hele dager på jobben. Én hel dag tror jeg at jeg skal klare ganske snart, men jeg skal ikke gå for kjapt frem.

En annen person

To kvinner fra Kriminalomsorgen supplerer med at Hansen følger opp alle avtaler og forpliktelser og gir ham de beste attester.

Dommer Svartveit er klar for å oppsummere:

– Jeg møtte deg første gang for å dømme deg for en haug med biltyverier. Det virker som du kommer ut på den andre

FAKTA

Narkotikaprogram med domstolskontroll (ND)

ND ER ET rehabiliteringsprogram som kan gis som alternativ til ubetinget fengselsstraff.

MÅLGRUPPEN er rusavhengige som dømmes til rusrelaterte forbrytelser og vil gjøre en betydelig innsats for å endre livsførsel.

KRIMINALOMSORGEN undersøker om en person er egnet for programmet, mens retten avsier en ND-dom og fastsetter vilkår.

DEN DOMFELTE må møte jevnlig i retten, som kontrollerer at vilkårene er oppfylt. Hvis vilkårene blir brutt, kan fengselsdommen helt eller delvis bli gjennomført.

INNHALDET i programmet krever samarbeid mellom flere etater.

ETABLERT som prøveprosjekt i Bergen og Oslo i 2006.

ORDNINGEN ble evaluert av SIRUS i 2015. Mer enn en tredjedel av dem som ble dømt til ND fullførte kontrakten. Med så tungt belastede brukere ble det oppfattet som et godt resultat.

FRA 2016 ble programmet gjort landsomfattende.

PR. 30. NOVEMBER i år gjennomfører 224 personer ND-dom. I løpet av året har 15 personer fullført programmet og 42 saker har medført brudd.

siden som en helt annen person.

Hansen smiler nesten sjenert.

– Det er veldig hyggelig å høre. Men det er takket være deg jeg er her. Hadde ikke du spurt om jeg hadde hørt om ND ...

– Men det er du som har gjort jobben, sier hun. Og hever retten.

Så gjør hun noe så uvanlig som å gi den domfelte en klem.

Onsdag 22 august. Nyttig Arbeid, Ullevål Oslo

Arbeidskar med ambisjoner

Alf Hansen, med hørselvern og arbeidsbukser, har balansert en solid planke opp på kappsagen og sjekker vinkelen.

Han har stilt på jobb klokken åtte og gledet seg som vanlig. Da han startet to måneder tidligere, hadde han ikke jobbet på 15 år. Den lengste jobben han har hatt, varte i tolv måneder. Åtte av dem var han sykmeldt.

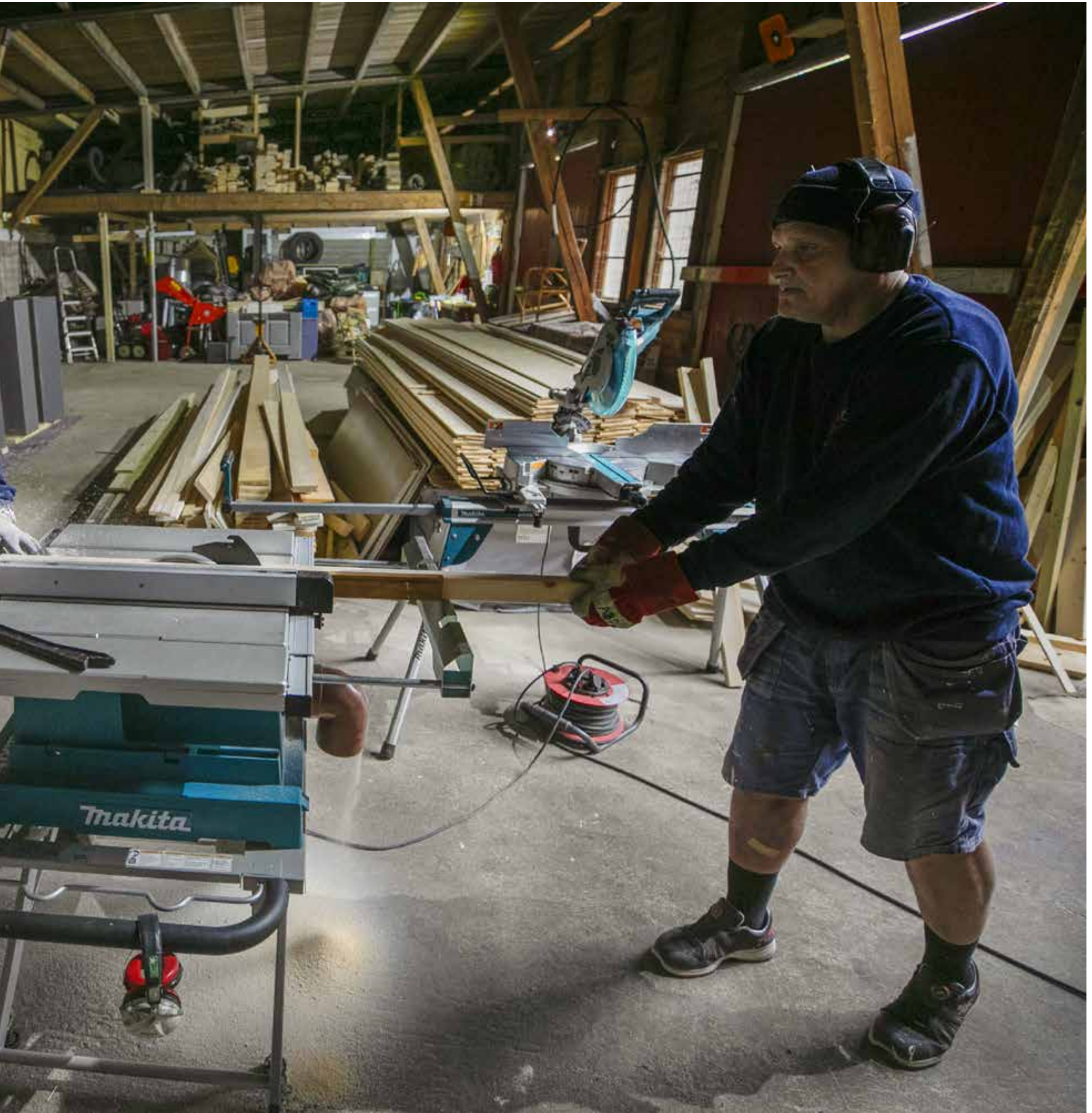
– Jeg kunne ingenting. Erik har lært meg alt, sier han og nikker mot «sjefen», teamleder Erik Hovde i tiltaksbedriften Nyttig Arbeid.

Gjengen som jobber her, er i gang med å restaurere en gammel låve. Nabohuset er det gamle, beryktede barnehjemmet Waisenhuset. Der tilbrakte Alf ett år som barn og ripper nødig opp i minnene.

– Det var rart å se stedet igjen. Men nå er jeg på riktig side av gjerdet, sier han og fisker frem tommestokken.

Avdelingsleder Dugald B. Hultberg har tatt turen fra «kontoret», ironisk nok det gamle sprøyterommet i Storgata, der Alf også har tilbrakt en del tid. Hultberg skryter uhemmet av sin nye ansatte for han understreker hvor viktig det er å gi folk som har vært lenge utenfor arbeidslivet tid.

– Det tar tid å bygge tillit. Kunne stole på at vi er her uansett. Mange vet så altfor

godt hva de ikke får til. For det har samfunnet lært dem.

Alf lytter mens han måler opp neste planke. For fem år siden drømte han om uføretrygd. Penger til knark og bare legge seg på sofaen og se TV. Han retter ryggen.

– I dag hadde jeg takket nei. Det viktigste nå er å ha en jobb som betyr noe. Jeg glemmer aldri da jeg hadde vært på intervju, og du sa: «Alf, du har jobb». Det betydde så utrolig mye.

Han svelger og blir stille en liten stund. Han har ikke vært bortskjemt med folk som har trodd på ham.

Trapper opp

Siden i sommer har han økt fra to til tre halve dager i uken. Helst ville han gått rett til fulltid, men innser selv at han trolig ville gått på en smell.

– Husk at vi er her om du går på en smell også, sier Hultberg.

– Jeg skal jo ikke det, forsikrer Alf og forteller om da han tok to etterlengtede trekk av en joint på Syningom, men ble kvalm og uvel og fikk enormt dårlig samvittighet.

Det er tid for lunsj i det gamle sprøyterommet. Praten går om telefonselgere og fotball. Alf skifter og gjør seg klar til å dra for å møte moren på Stovnersenteret.

Han gleder seg allerede til neste arbeidsdag.

Fredag 2. november, hjemme på Lindeberg.

Et eget hjem

Leiligheten er dominert av en flatskjerm med en rød lyskabel på baksiden, en golfputtematte tvers over gulvet og klær som henger/ligger til tørk. Et flagg med dødninghode supplerer fire forholdsvis dristige kvinneportretter på veggene.

Kjøkkenkroken er liten, men kaotisk.

– Jeg lurte på om jeg skulle rydde, men valgte å ha det ekte, flirer verten og serverer kaffe i pappkrus og sitronmuffins. Ferdigkjøpte.

– Jeg har sjelden besøk. Det er mest Linda og mamma.

Han sitter i sofaen sammen med boveileder Linda My Persson og ser på den siste ukeplanen de har laget sammen. Der står det at han skal være 100 prosent rusfri, ikke ha kontakt med folk som ruser seg, holde motet oppe og jobbe tre til fem dager i uken.

Han jobber nå fulltid og kan konstatere at planen er fulgt, nok en uke.

– For meg er du en jeg kan snakke med om alt, sier han til kvinnen som er innom hver fredag.

– Hvis rus-suget kommer for eksempel. Bare å vite at du er der, er veldig betryggende.

Mannen som knapt hadde løftet en hammer, er nå i full sving med å restaurere en låve, en «ordentlig jobb». Alf Hansen gleder seg til å gå på jobb hver eneste dag. Blant annet for å treffe kolleger, som Peter Ancona.

Å ha et eget hjem med ansvar for alt, er en enorm overgang for en som har flyttet mellom hospitser. I oppveksten var han så mye alene at han måtte lære seg å lage mat. Det kommer godt med nå.

Prisen på heroin hadde Alf Hansen full kontroll på. Men hva en liter melk kostet, ante han ikke. Et liv som rusfri krever at du må lære mye andre tar som en selvfølge.

Han lener seg tilbake i sofaen. Plutselig står en hvit sky ut av munnen hans. Han har funnet frem et batteri av små flasker og mekket en e-sigarett. Med frokostblandingsmak. Damping er den nye hobbyen.
– Fra chillum til e-sigarett. Hehe. Det skjer endringer, ja!

Hva koster en liter melk?

Linda vil vite hvilke planer han har for helgen. Som vanlig skal han besøke moren lørdag og se på Youtube med kompisen sin søndag. Den ene han har i byen som ikke ruser seg. Den store helgefølelsen kan han likevel ikke kjenne.
– Jeg gleder meg ikke til fredagstacoen og sånn. Jeg gleder meg mest til å komme tilbake på jobb mandag.
Men han skal lage mat. Vårruller eller pytt i panne med egg. I oppveksten var han så mye alene at han måtte lære seg å fikse mat.
Så var det utrolig mye annet han ikke kunne om et «normalt» liv: Hvor ofte vas-

ker man klær? Når må gulvet støvsuges? Hvor ofte går du i butikken?

– Å bli nykter er som første dag på skolen. Du må lære alt på nytt. Jeg kunne prisen på et gram heroin, men ante ikke hva en liter melk koster.

Han klapper seg på magen. Nesten 20 av kiloene han la på seg på Syningom er vekk. Han skal ned på 90 og har til enhver tid oversikt over skritt-telleren.

Klassisk, klagende rusmisbruker

Linda husker Alf fra en del kilo før Syningom, da hun jobbet på Ila hospits.

– Du veide rundt 50 kilo. Og var ikke en spesielt hyggelig fyr, sier hun.

Han rister på hodet. Han vet at han var det han kaller «en klassisk rusmisbruker som mente absolutt alt var alle andres skyld.»

Hodet hans forsvinner i en ny dampsky.
– Dermed slapp jeg å ta et oppgjør med meg selv. Det er en klisjé, men du har jo et ansvar for din egen skjebne.

Linda gjør seg klar til å gå, men Alf

skynder seg å koble PC-en til storskjermen og logger seg inn på siden til lab-firmaet Fürst. Hun må få se tallene som viser at også denne ukens urinprøver var fullstendig rene. Et av mange små triks han bruker for å holde seg nykter.

Hun reddet livet mitt

Han reiser seg for å følge Linda til døren og stopper foran et brev på veggen. Det er fra Bent Høie. Helseministerens svar etter at Alf skrev og fortalte hvor bra ND-programmet var for ham.

Smilet forsvinner.
– Programmet reddet livet mitt. På den tiden tok jeg stadig større doser heroin. Hadde jeg blitt fengslet og så sendt ut til et hospits, hadde det endt med en overdose. Men jeg hadde aldri hørt om ND-programmet. Ikke advokaten min heller.

– Er du klar over at det vanligvis ikke er dommeren som tar initiativ til ND. Men da hun avbrøt rettsmøtet, var det for å sjekke med noen kolleger hvordan det kunne gjøres?

– Den dommeren, altså ... Hun er helt rå. Såne trenger vi flere av!

Tilfeldig livsredning

For det er nemlig påtalemyndigheten, ikke dommeren, som pleier å foreslå ND som et mulig alternativ for en tiltalt. Dette visste Merete Svartveit godt da hun så den slitne mannen hun skulle dømme til nok en fengselsstraff. Men hun tenkte at rus var den eneste grunnen til at han drev med sine klønete brekk, og at han kunne passe bra for ND.

I strid med alle regler stanset hun rettsmøtet og oppsøkte noen kolleger i kantine for å finne ut om det kunne ordnes.

– Det er utrolig å tenke på hvor tilfeldig det var, sier hun i dag, og minner om at ND-programmet er langt mer krevende enn å sone en dom på 120 dager.

Når hun får høre hva som har skjedd med ham i løpet av høsten, blir hun taus.

– Han ligger på hjertet mitt. Det er nesten til å grine av.

Linda My Persson, boveileder på Haugenstua gjennomgangsbolig, er innom Alf en gang i uken. Sammen setter de opp en plan for uken som kommer og snakker om alt som måtte dukke opp. I vår må han finne en leilighet på egenhånd og klare seg uten Linda.

Fredag 14. desember, NAV St. Hanshaugen. Mange gode hjelpere

I et møterom ved Bislett trenger syv mennesker seg rundt et bord med pepperkakebrød og kaffe.

– Jo flere, jo bedre, humrer Alf, og hilser vant på «ansvarsgruppen» sin, folk fra alle deler av hjelpeapparatet han er i kontakt med.

Han avgir en kort rapport og oppsummerer at det meste går bra. Og at han, litt motvillig, har trappet ned en halv arbeidsdag. Kroppen sa nei, selv om hodet sa ja.

– At du jobber full tid allerede er jo ganske rått, sier Nina Brohaug Nilssen, fagkonsulent på NAV til anerkjennende nikking rundt bordet.

De snakker om det nye året. Om at han bør ha en kriseplan, med folk han kan ringe hvis rus-suget blir for sterkt. At han må finne ny leilighet i april og at boveilederen *ikke* følger med.

– Jeg gruer meg litt, et sikkerhetsledd blir borte. Men jeg skal jo bli en helt vanlig

fyr, ler hovedpersonen, og røper at hans store redsel har vært at når han virkelig er blitt nykter, vil han bli overlatt til seg selv. Men nå er han blitt trygg på at sånn er det ikke.

Så avtales neste møte i februar og det ønskes god jul med rause bamseklemmer.

Jul på egne ben

Ute er byen snødekket og julepyntet. Han har aldri vært spesielt glad i jul. Men i år gleder han seg. Til skinkestek og julebrus sammen med «moder'n» Ikke minst til følelsen av sin første nyktre jul ute i det fri.

Juleønsket besto av Google Home, men det har han allerede gitt seg selv. Og at flere skal få like god hjelp som han har fått.

– Det er mange i denne byen som fortjener å bli rusfri, sier han.

Og gliser.

– Og så gleder jeg meg til juleferie. Det er nytt! Jeg har jo jobbet ganske mye.

Alf har mange «gode hjelpere». Her er ansvarsgruppen med Nina Brohaug Nilssen, NAV, Erik Hovde, Nyttig Arbeid, hovedpersonen, Caja Henriksen, NAV, John Henrik Brodtkorb, LAR- konsulent og Anne Margrethe Sørli, NAV stat.